

Т.ОСЬМАЧКА ЯК КРИТИК І ЛІТЕРАТУРОЗНАВЕЦЬ

Анотація. У статті простежено естетичні принципи Т.Осьмачки, їх концептуальний вияв в аналізі та оцінках українського письменства.

Ключові слова: світогляд, естетичні засади, історія літератури, літературознавчий дискурс.

Summary. The article has traced T.Os'machka's aesthetic principles, its conceptual manifestation in the Ukrainian writers' analysis and appreciations.

Key words: world outlook, aesthetic foundations, literary history, literary discourse.

Літературознавчий дискурс Теодосія Осьмачки, що постає як художньо-естетична та світоглядна концепція у його спогадах, листах, статтях, повному освітлює творчу особистість письменника в українському материковому та еміграційному літературно-культурному контексті. Цієї сфери його діяльності дослідники торкалися лише принагідно. У повній мірі вона не вичерпана, тому й стає предметом розгляду в цій статті.

Від початків письменницької діяльності (перша збірка „Круча”, 1922 рік) Т.Осьмачка не проявив себе як літературний критик, публічних виступів не практикував, „у дискусіях на вечірках, як згадує О.Филипович, ... не любив виступати” [12, с.64]. На еміграції він не брав активної участі в літературному житті, не був серед тих, хто постійно відгукувався на літературні події. Однак окремими виступами, спогадами „Академік С.О.Єфремов”, „Павло Филипович”, статтями „Бездоріжжя наших мистецьких смаків у літературному побуті”, „На початку – слово. В.Винниченко на тлі сучасної української прози” Осьмачка заслужив собі в літературних колах славу суворого й вимогливого, навіть нещадного критика. А.Юриняк у монографії „Літературний твір і його автор” зазначив: „Від його критичних оглядів робиться моторошно: він бо дослівно не залишає „каменя на камені”. Пустка, цілковита пустка – після Осьмачки в нашій еміграційній літературі і пресі взагалі” [13, с. 195].

Певне уявлення про характер критичних оцінок Осьмачки дає спогад Г.Костюка. У розповіді про першу конференцію МУРу, що відбулася 1946 року в Авсгбурзі, він описує виступ Т.Осьмачки, який взяв участь у дискусії. Характеризуючи стан сучасної поезії, той, „у властивому йому стилі кпив з невдалих рим, метафор та образів своїх молодших колег, доводив штучність і неорганічність їхніх писань, твердив, що намагання новітніх поетів заперечувати усталені форми поезії – це безсилля новітніх Геростратів... і врешті заявив, що найвідповідніший розмір для справжньої сучасної поезії – гекзаметр” [3, с. 392]. Письменники-учасники конференції, які категорично виступали проти традиціоналізму в літературі і негативно відреагували на виступ попереднього оратора П.Феденка, сприйняли критику і міркування відомого поета Осьмачки про класичні канони в сучасній творчості з увагою. „...Всі бунтівники.., – продовжується у спогаді, – сиділи тихо, зціпивши зуби, і лише інколи реагували глухим шумом” [3, с. 392].

У контексті цих характеристик варто навести й оцінку, подану в авторській передмові газети „Українські вісті” до статті Т.Осьмачки „Бездоріжжя наших мистецьких смаків у літературі і в літературному побуті”: „Маючи приємність помістити статтю Т.Осьмачки – одного з найвидатніших українських мистців слова на еміграції та одного з найвидатніших українських письменників сучасності взагалі, – вважаємо за потрібне з притиском наголосити, що – попри чисто осьмачкинську суб’єктивність (суб’єктивність, що її, зрештою, ніколи не можна брати Осьмачці за зле!), – редакція цілком поділяє погляди Шановного Автора щодо мистецької ситуації еміграції... Він... кличе в своїй статті назад до глибинних національних „праджерел” – джерел усякого справжнього красивого письменства! Якраз тепер, – в умовах „бездоріжжя наших мистецьких смаків” і мовчанки видатних мистецтвознавців, коли емігрантські сирени кличуть нас до „чужих берегів”, – тривожний поклик мистця заслуговує найбільшої уваги” [6].

На нашу думку, редколегія досить вдало наголосила на „суб’єктивності” Т.Осьмачки, підкреслюючи цим самим злободенність порушуваних ним проблем, правдивість його оцінок та характеристик, безкомпромісність у питанні покликання та суспільного обов’язку митця і ролі мистецтва. А підтверджують це, розкриваючи естетичні, наукові, моральні засади критика, три епіграфи, подані ним на початку статті „Бездоріжжя наших мистецьких смаків у літературі і в літературному побуті”: „Мовчання єсть добродієність тільки рабів” Тацит. „Платоне, ти мені друг, але істина мені перший друг” Сократ. „Мужицька правда єсть колюча, а панська – на всі боки гнуча” Укр. присл. [6]. Як бачимо, Осьмачка вважав, що громадянський обов’язок письменника і критика – бути небайдужим до сфери культурно-мистецького життя, займати безкомпромісну позицію, говорити правду про істинний стан речей. „Треба, – писав він, – з оселі нашого духу викурювати всяку фальш чадом і димом: як мистецьку, так і критичну разом із соціальною – з такою ж жорстокістю, з якою Бог вигнав Адама і Єву з раю, що порушили містерію Творця світу” [6].

Такі високі принципи зумовлювали гостру проблематику, пристрасний, запальний, а часом і різкий стиль виступів та літературно-критичних праць Т.Осьмачки. Водночас вони відзначаються аналітичністю, доказовістю, переконливою аргументацією, широким інтертекстуальним полем,

баченням конкретного явища в контексті вітчизняного та світового літературного процесу. Проблеми національного мистецького життя автор співвідносив з тенденціями європейської культури, в аналізі послуговувався поширеними в світовому літературознавстві методологіями.

Незаперечний авторитет Осьмачки-критика й історика літератури був поєднаний з його визнанням у літературі як поета. Еміграційна молодь, як свідчать спомини Б.Бойчука, безапеляційно сприймала цю людину в обох іпостасях – письменника й критика: „Осьмачка височів понад нашими головами, а ми, молоді, танцювали перед ним, тобто хизувалися знанням екзистенціалізму, модерної поезії, театром абсурду, абстрактного експресіонізму і т.д., і т.д. Осьмачка весь час мовчав і дивився на нас згори, півусміхаючись – чи то іронічно, чи то глумливо, чи то доброзичливо. Та коли висловлював декілька слів, я раптово вмовкав, усвідомлюючи, що переді мною стоїть велика людина” [1, с.67].

У цьому портреті досить виразно підкреслено інтелектуально-духовний рівень Осьмачки. Особливо тонкої душевної структури людина, наділений талантом митець, він, ще навчаючись у Києві, завдяки своїй наполегливості та потужній працездатності, досконало опанував історію вітчизняного і європейського письменства. Його літературні уподобання, методологію трактування естетичних явищ і процесів у значній мірі корегували авторитетні вчителі, і перш за все – М.Зеров, А.Ніковський, С.Єфремов, П.Филипович.

Під час навчання в КІНО Осьмачка слухав лекції М.Зерова, знав його як поета, відомого громадського діяча, визнаного літературознавця. М.Зерова Осьмачка називав „незрівнянним популяризатором української науки й українознавства взагалі” [10, с.296]. Від нього ще в студентські роки він переймав майстерність тонкого сприйняття поетично-образного світу художнього твору. Поет згадує, як Зеров, пояснюючи на лекції з літератури своєрідність поезики імажинізму на прикладі поезії С.Єсеніна „Голубень”, навів слова „Танцює златоколений дождь” і для наочності сам „став танцювати...”. Дошові смуги під сонцем він порівнював із голими колінами дітей, які „у дощових струмках тупають захоплено ногами” [10, с. 297].

Т.Осьмачка добре засвоїв задекларований М.Зеровим принцип „до джерел” і часто покликався на нього у своїй літературно-критичній діяльності. Услід за своїм учителем критик спрямовував письменників на опановування світової літератури, „щоб навчились упізнавати, які ж то джерела – чисті, а які отруєні”, орієнтувалися на тих письменників, „які вміли явити читачам стежки, освітлені правдою життя” [6]. Критик був співзвучний із М.Зеровим у міркуванні про те, що творити літературу європейського рівня здатні люди високої духовної культури. Тому він знову привертає увагу своїх сучасників „до джерел”: „Так, як колись дбали про спасіння душі і їздили й ходили на про-

щі по монастирях, так тепер ми мусимо добиватися до бібліотек і виривати з рук давнини потрібні нам книги, що могли б стати ключем до розуміння мистецького мислення...” [6].

Однією з таких книг для Осьмачки була „Vita nova” А.Ніковського, яку він із захопленням прочитав ще в студентські роки, працюючи в Книжковій палаті. Ця праця вченого, за його словами, „мала колосальну популярність”, була „винятково цікава для української критичної думки”. Вона відкрила тоді молодому поетові світ української літератури на шляхах її шукань, зросту, органічного зв’язку попереднього й наступного, дала розуміння того, що сучасне, модерне – це закономірно постане з національного коріння, воно свідчить, що нація живе, і його треба гідно сприймати. Осьмачці імпонував демократизм автора, його здатність бачити живе функціонування мистецтва в онтологічних вимірах.

А.Ніковського Осьмачка сприймав як європейця, що чарував своєю „небуденною елеганцією і феноменальною культурністю”, „зачаровував слухачів незвичайно поетичними промовами” [5]. Він був переконаний, що праці вченого навчають розпізнавати твори високого мистецтва, і радив літераторам учитуватися в них „з подвійною увагою”. Смак його (А. Ніковського. – В.Б.), – писав Осьмачка, – „іде по генезі нашої поетичної творчості з такою несхибною певністю, як і пальці геніального хірурга, що, пройшовши мацанням кістки в людському організмі, залишають в уяві майстра повну картину здоров’я й дефектів, які потребують чи ні певного втручання” [6].

„Справжню Україну” уособлював для Осьмачки С.Єфремов. Від нього поет перейняв науку поміркованості, виваженості у виборі літературознавчих методологій. У спогаді „Академік С.О.Єфремов” він пише, що літературознавець радив молодим письменникам не захоплюватися модними доктринами, а читати, всі „філософські системи найвизначніших мудреців. І та, що буде найближчою до вашої природи, – наголошував учений, – знайдеться, і буде помагати розуміти світ до того часу, коли самі себе побачите серед світу” [5]. Осьмачка зазначає, що С.Єфремов особливо підкреслював необхідність вивчати вітчизняні літературознавчі джерела. Праці Франка, Лесі Українки, Драгоманова, Антоновича, Костомарова, Грушевського, зазначав він, дадуть можливість „з’ясувати наше становище серед інших націй. А великі майстри слова всього світу навчають: що в нас є значущим і що мізерним. Навчать бачити факти у нашому українському житті” [5].

Творчо сприйнявши настанови С.Єфремова, Осьмачка орієнтував у цьому руслі своїх сучасників. Він радив шліфувати естетичні смаки, читаючи праці про мистецтво Грінченка, Куліша, Горленка, Євшана, Франка, Єфремова, Драгоманова, Ніковського та ін. При цьому він акцентував не лише на їх науково-теоретичній вартості, але й на актуальності для сьогочасного мистецького процесу. Зокрема, він вважав вкрай важливими мірку-

вання Драгоманова у „Чумацьких думках” про необхідність створення високоартістичних, конкурентноспроможних художніх творів.

Вимогливість до письменників, усвідомлення творчої праці як високої місії і надзвичайного обов’язку Осьмачка перейняв теж від С.Єфремова. Він згадує, як, запримітивши серед тогочасного поетичного молодняку талановитого поета, вчений при першій же зустрічі з ним цікавився, що той читає, пише, чим займається. Почувши, що поет захоплений книгою Ніковського „Vita nova”, має намір опрацювати історію англійської літератури І.Тена, навчається в інституті, він схвально оцінив його серйозні плани і висловив думки, що стали для Осьмачки визначальними в подальшому житті. „Так, – звертався С.Єфремов до поета, – ми живемо у вельми ворохобний час і треба багато сміливості і любови до діла, щоб жити і своє діло не кидати... І ви не кидайте і не занегайте Богом даного вам хисту, який сам по собі уже вас зобов’язує... Знайте, нація говорить до світу про себе тільки голосом призначених на те людей від самої природи. Ваш талант свіжий і сильний...” [5].

Академіка С.Єфремова Т.Осьмачка ставив у ряд учених першої величини і вважав, що своїм науковим авторитетом, особливою громадянською позицією ця людина мала на все суспільство такий вплив, як і на молодих літераторів. У спогадах він писав, що студенти, які зазнали переслідувань, арештів, заслання, „не втрачали людської надії про те, що Батьківщина ще живе, бо десь у Києві був акад. Єфремов. А ті, що мали щасливий випадок залишитися у стінах інститутів, ходили і працювали в лабораторіях і в аудиторіях з полегшеним душевним лихом та з якимсь ентузіастичним завзяттям, коли чули про академіка що-небудь, завжди похоче на чудову казку...” [5].

Ученим європейського рівня вважав Т.Осьмачка і Павла Филиповича, професора нової історії української літератури КІНО. У своїх літературно-критичних працях він дотримувався принципу, який перейняв ще студентом від П.Филиповича як ученого: „бути реальним у думці і в організації її змісту” [9, с. 303].

П.Филипович, як і С.Єфремов, спрямовував Т.Осьмачку в русло високої духовної культури. Він, як згадує поет, говорив, що „молода думка зміцнюється від читання талановитих книжок, а від бездарних вона стирається так само, як колись на хрестах на кладовищі написи, від негоди” [9, с. 303].

Обидва літературознавці прищеплювали Осьмачці почуття відповідальності за поетичне слово. С.Єфремов радив бути уважним до слова, пильнувати повнозвучність рим, закінченість окреслених картин, „що завжди іде з ясністю думки” [5]. П.Филипович звертав увагу на чіткість і ясність вислову. Помітивши в одному з віршів поета „затуманеність” слова „чека” (не зрозуміло, чи це означало „чекає”, чи ГПУ), він застерігав від подібних недоглядів, оскільки вони „псувають твори та викликають недовір’я до авторових думок і до змушеного життя людини тієї, що пише. І якщо

вже є в автора добрі твори, за які його люди шанують, – продовжував П. Филипович, – то після таких випадків тінь незрілості падає й на нього і знецінює добрі роботи, які між читачами мусять жити незаплямовано” [9, с. 298].

Поради вчених у сукупності з величезним досвідом, почерпнутим із вітчизняного та світового літературознавства, сформували в Осьмачки відповідні естетичні принципи. У „Думках, що виникли під час написання книжки „Ротонда душолюбців”, він записав: „Неохайність у композиції якогось твору мистецтва і неохайність в обробці не можна простити жодному мистецькому майстрові, бо неохайність віднімає блиск поезії навіть у самого життя людського, а не лише у якості якоїсь праці. Нехайність не можна вибачити навіть тоді, коли мистець занедужав або омертвів духом від недуги. Нехайність порушує усталений лад поетичного світу і наближує його до катастрофи” [8, с.114].

Саме таке переконання породжувало в Осьмачки хвилювання щодо створюваного ним „роману”, як він його називав, „Свирид Чичка” (мається на увазі поема „Поет”). У листі до М.Возняка з Криниць в 1942 році поет повідомляв про роботу над твором і ділився своїми турботами: „...Невдоволений тим, що цей твір сформувався в моїй душі у найтяжчі часи мого існування і не має структурного сюжетного вислову, що до нього моя душа прагнула, і зараз є на точці найвищій у свідомості художнього свого тягару...” [10].

Таким же вимогливим був критик і в оцінці творчої роботи інших письменників, зокрема П.Тичини, В.Сосюри, М.Ореста та ін. Блискуче знання світової і вітчизняної поезії давало йому можливість наводити виразні паралелі, запозичення із творів Самійленка, Шевченка, Франка, Єсеніна, Шекспіра та ін. для доведення авторської неоригінальності образів чи мотивів в українських поетів. Дуже чутливий до слова, критик виступав проти його „нерушимої мертвотності” у творах сучасників.

Поезія для Осьмачки мала бути зразком високого мислення. Одним із критеріїв величчя митця було загальнолюдське значення їх творчості. Ці ідейно-естетичні принципи сформувалися в Осьмачки не без впливу П.Филиповича. В одній із розмов про Т.Шевченка, як згадує поет, учений ділився переконанням у „широті великості цієї людини”, бачив співвіднесеність тираноборчих ідей українського національного пророка з соціальними рухами народних мас усіх націй. У цьому відношенні він надавав перевагу Шевченкові перед Байроном, який здобув авторитет переважно в найпередовішій інтелігенції. „А наш поет, – підкреслював Филипович, – захоплює своєю особою найширші шари трудящих людей, а через них він стає і тій інтелігенції дорогий, яка колись готовила тріумф Байронові. І чи це не те саме, що було колись із Християнством? Те саме. І чи ваш дух не завмирає від захоплення про більшу величність Шевченка від Байрона? Хоч би навіть тільки соціальними мотивами?” [9, с. 304].

Перегук із наведеними думками знаходимо в міркуваннях Т.Осьмачки: „Після Ісуса Христа немає в світі дорожчої людини для людства, як Шевченко, дарма що він не такий серцевід і людинознавець, як Шекспір, і не такий глибокий індивідуаліст, як Гете” [7, с. 116].

Високопрофесійна літературознавча, культурологічна школа А.Ніковського, С.Єфремова, М.Зерова, П.Филиповича, І.Меженка, М.Могилянського, Калиновського, котрий, як згадує Осьмачка, видав книжку „про найновішу французьку поезію” і „для нас блиснув був, як та зірка, що упала в поле, де її вже ніхто не може знайти” [9, с. 300], та інших вітчизняних і зарубіжних авторитетних учених сформувала основні наукові засади його мислення як критика й історика літератури. Осьмачка розглядає конкретні проблеми чи явища в контексті національного літературного процесу на європейському культурно-історичному тлі. Він охоплював одночасно широкі й глибокі пласти загальнолюдського духовного поля. Свої переконання вибудовував, спираючись на показові аргументи, які ретельно добирав. У згаданому листі до М.Возняка він, наприклад, просив підказати, „яка найпопулярніша була книжка для широкого читача у найширшому колі, чи, швидше, найрухливішому серед укр.[аїнського] громадянства від часів Сагайдачного до повстання Хмельницького... Яка була найпопулярніша книжка у найрухливішій частини польського суспільства у згаданій період часу? Для мене, – зазначав автор листа, – ролі не відіграє: чи була книга релігійна, чи якась інша... Коли Ви забажаєте поділитись цим, що згадую, тоді напишіть і де я їх можу прочитати...” [10]. Наукове трактування згаданої у листі проблеми Осьмачка подає в статті „Бездоріжжя наших мистецьких смаків у літературі і в літературному побуті”. Оглядаючи національну „дорогу культури”, він констатує, що „від 1175 року, від постановня „Слова о полку Ігоревім” до появи народних дум, у нас якесь провалля. Маємо книгу про боротьбу церковних догм, а не маємо книг про живих людей: маємо твори, як стати святым і врятувати душу, а не маємо творів, як урятувати від горя, від неволі, від насильства маленьку людину, за долю якої був підвівся тільки голос Івана Вишенського. Слов’янською мовою говорили наші вельможі і наше духовенство, а нарід – своєю холопською.

І чим більше та частіше політичні бурі били нашу землю, тим рясніше відходили верхи нашого народу із своєю слов’янською наукою до Польщі та Москви!” [6].

У зазначеній статті Осьмачка виявляє себе блискучим інтерпретатором історії світової літератури. Він розглядає її від часів античності у найголовніших суспільних, духовних, естетичних та індивідуальних проявах, акцентуючи на визначальному – ролі літератури у формуванні почуття патріотизму, утвердженні нею філософії індивідуалізму, що привернула увагу до людської душі, прищепленні гуманістичних ідеалів. Наголошуючи на досягненнях народів, що „взяли від греків любов до

рідного, а від Шекспіра високий індивідуалізм, культивованій серцем Віктора Гюго”, Осьмачка ставить важливе питання: „А де ж ми серед цієї концепції думання?” [6]. І далі подає переконливий, аргументований виклад історії становлення української мови та літератури, наголошуючи на тих фактах, якими, на його переконання, і зумовлене бездоріжжя наших мистецьких смаків у літературі. А наслідки його він бачить у фальшуванні „наших моральних і духовних вартостей”, у знеціненні „розуміння таланту і мистецького твору”, що мають місце як в радянській Україні, так і в середовищі еміграції [6].

Т.Осьмачка був переконаний, що тільки високе мистецтво здатне формувати національну духовну сферу. Він посилається на європейський досвід і зазначає, що „поява драм Шекспіра, Кальдерона, Мольєра, Шіллера та Ібсена дала тим націям можливість сформувати серед себе уже нових людей, повних енергії і винахідливості і дала можливість зменшити соціальне й матеріальне лихо” [6]. Натомість стан письменства в підсоветській Україні характеризує як ганебний і гнітючий. Після тотального винищення „всіх розумів, що незалежно мислили”, тут, зазначає Осьмачка, лишилася тільки та інтелігенція, „що свідомо зреклася бути творчою, але вирішила за всяку ціну слухати смороду московських наказів...” [6]. Тут руйнують „духову творчість людини”. Оприлюднюючи творчі задуми письменника, таким чином прирікають „навіть підсвідомі процеси душі на безсоромне оголення від всякої містерії таємничого плекання, тих форм, що виникають із безвісті духовного буття” [6].

Характерною особливістю літературознавчого дискурсу Осьмачки є те, що в ньому при аналізі історії нашого письменства виділено явища, які забезпечили світовій літературі непроминальність, а саме ті, в котрих естетична домінанта втілювалася в гаслі „Людина все і людина у всьому”. Про це йдеться у статті „На початку – слово. В.Винниченко на тлі сучасної української прози”. Осьмачці імпонує гуманістична теорія О.Попа, англійського поета кінця XVII – поч. XVIII ст., автора віршованого трактату „Досвід про критику”, філософсько-дидактичної поеми „Досвід про людину” та інших творів, який вважав, що „найважливіша наука для людини це – сама людина”.

Маючи погляди, співзвучні з думками О.Попа, Осьмачка виділяв письменників, чий творчі здатні збудити естетичні чуття. В одному з листів до Кейванів він писав: „Всі митці тільки ті нам дорогі, що близько нашому почуттю, що вміють нас зворушити і заплакати з нами” [2, с. 66]. До таких відносить Осьмачка Квітку-Основ’яненка. У статті „На початку – слово...”, подаючи огляд української прози, він наголошує на значенні цього письменника в утвердженні української літератури. Автор величає його „справжнім джерелом нашого духу”, „першим нашим модерним прозаїком” [11]. Осьмачка вважає, що такої чуттєвості, яка притаманна творам Квітки-Основ’яненка, бракувало письменникам наступної генерації – Марку Вовчку, Нечую-

Левицькому, Панасу Мирному, Франкові, Кобилянській. Вона проявилася, на його думку, у творах Дмитра Марковича, Тесленка, Стефаніка, Коцюбинського, Васильченка і Винниченка.

Незрівнянними емоціональними стилістами вважав Осьмачка А.Тесленка і С.Васильченка [6]. Він, як пише у споминах М.Кейван, „боготворив новелі Винниченка і Стефаніка, поезії Федьковича (лірику)”... Читаючи вголос „Школьника” Стефаніка, „трохи не плакав і казав, що часто читає це оповідання на самоті і плаче” [2, с. 92].

Особливе місце в тогочасній українській літературі Т.Осьмачка відводить В.Винниченку. Його оповідання „Кость” („Кумедія з Костем”), на думку критика, є шедевром української літератури для молоді.

Осьмачка вважає, що Винниченко, письменник „з велетенським талантом”, „зробив непроминальний вплив на всю революційну, пореволюційну і контрреволюційну прозу” [11]. Школу Винниченка критик бачить у Г.Косинки, М.Хвильового, В.Підмогильного. На відміну від дослідників радянської України, які повсякчас підкреслювали наслідування Підмогильним французьких прозаїків, Осьмачка переконливо аргументував присутність у стилі українського митця впливів саме В.Винниченка. Зокрема, щодо роману „Місто” він зазначав: „...За композицією і витриманою в одній рівнині розповіддю, яка трохи нагадує врівноважений стиль Анатолія Франса, ми все-таки відчуваємо Винниченка, і в філософії життя, яке Підмогильний устами однієї героїні називає „базаром”, і в безсромному розв’язанні статевих перепон, які Винниченко робив у своїх творах для того, щоб знаходити моральну полегшу для персонажів, а Підмогильний

для того, щоб підкреслити безсердешну брутальність людської натури” [11].

В оцінці літературних явищ Т.Осьмачка дотримується наукової об’єктивності. Тут він поза впливами авторитетів чи будь-яких політичних ідей. У тому, що Винниченка як письменника ігнорували за його політику, критик бачить велику шкоду, адже літературна школа цього митця-модерніста – незаперечна: „і вся підсоветська проза разом з емігрантською у більшій частині це – Винниченко. Бо тільки він у найновішій українській прозі наситив слово емоцією та драматизмом” [11].

Історико-літературні та критичні праці Т.Осьмачки становлять собою цікаву й оригінальну сторінку в історії українського літературознавства. За своєю аналітичністю, широтою мислення, насиченістю фактами, ідейною та науковою актуальністю, рівнем естетичного аналізу, багатством типологічних паралелей він стоїть поруч із такими відомими літературознавцями української еміграції, як Ю.Шевельов, В.Барка, І.Костецький, В.Державин та ін. Своєрідний Т.Осьмачка в нездатності до конформізму, в одержимості до правди у мистецтві і в критичному слові. Неповторний він і в стилі. Мова його статей та спогадів жива, образна, метафорична, емоційна. Автор часто послуговується порівняннями, прислів’ями та приказками, переказами, анекдотами, цитатами з фольклорних і літературних джерел, нерідко вдається до іронії.

Літературознавчий дискурс Т.Осьмачки засвідчує, що історію української літератури він розглядає в парадигмі суспільно-політичного й духовного буття нації. Його концептуальні естетичні засади базувалися на досвіді європейського письменства, вітчизняної та західної класичної й новітньої естетики.

Література

1. Бойчук Б. Тодось Осьмачка // Бойчук Б. Спомини в біографії. – К.: Факт, 2003. – С. 65–70. Серія „Українські мемуари”. – К.: Рось, 1994. – С. 114–115.
2. Кейван М. У самотній мандрівці до вічності / Марія Кейван // Березіль. – 1996. – № 3–4. – С. 58–94.
3. Костюк Г. Зустрічі і прощання: спогади / Григорій Костюк. – Edmonto–Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1998. – Кн. 2. – 609 с.
4. Ніковський А. Vita nova : критичні нариси: П.Тичина, М.Семенко, Я.Савченко, М.Рильський / Ніковський Андрій. – К., 1919. – 143 с.
5. Осьмачка Т. Академік С.О.Єфремов / Т.Осьмачка // Українські вісті. – 1946. – 25 жовтня.
6. Осьмачка Т. Бездоріжжя наших смаків у літературі і в літературному побуті / Т.Осьмачка // Українські вісті. – 1952. – 10 квітня.
7. Осьмачка Т. Думки (Із шпитальних нотаток / Теодосій Осьмачка // Українське слово: хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: У 3-х кн.– Кн. 2 / [упор. В.Яременко, Є.Федоренко; наук. ред А.Погрібний]. – К.: Рось, 1994. – С. 116–118.
8. Осьмачка Т. Думки, що виникли під час написання книжки „Ротонда душогубців” / Теодосій Осьмачка // Українське слово: хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: У 3-х кн. – Кн. 2 / [упор. В.Яременко, Є.Федоренко; наук. ред. А.Погрібний]. – К.: Рось, 1994. – С. 116–118.
9. Осьмачка Т. Павло Филипович (Спогад) / Тодосій Осьмачка // Слово: збірник 2: Література. Мистецтво. Критика. Мемуари. Документи. – Нью-Йорк, 1964. – 400 с.
10. Осьмачка Теодосій [Тодось] Лист до Возняка Михайла Степановича, 1942, листопад, Криниця / Осьмачка // Львівська бібліотека АН України, відділ рукописів, № Воз. 409 / 1.; 1 л. – 2 арк.+ конв.
11. Осьмачка Т. На початку – слово. В.Винниченко на тлі сучасної української прози. Стаття друга. Шлях української прози і Винниченко / Т.Осьмачка // Український Прометей. – 1955. – 19 травня.
12. Филипович О. Тодось Осьмачка / Олександр Филипович // Сучасність. – 1967. – Ч. 1. – С. 64–73.
13. Юриняк А. Відповідальність і її легковаження (На маргінесі літературно-критичних виступів Т.Осьмачки і Ю.Косача) / Анатоль Юриняк // Юриняк А. Літературний твір і його автор (Монографія літературного факту і критичні нариси). – Буенос-Айрес: Перемога, 1955. – 293 с.